

Kolokvij u spomen na Fredrica Jamesona
Vijećnica Filozofskog fakulteta, 31. siječnja 2025.

PROGRAMSKA KNJIŽICA

Organizatori

Centar za teorijska istraživanja u humanistici
Odsjek za komparativnu književnost

Organizacijski odbor

Ante Andabak
Petra Požgaj

PROGRAM

10.30 – 10.45 otvorenje skupa i uvodna riječ

Prva sesija (moderator: Karlo Držaić)

10.45 – 11.05 **Nadežda Čaćinović**

Simboličko rješavanje proturječnosti

11.05 – 11.25 **Snježan Hasnaš**

Periodizacija – hermeneutički ključ Jamesonovih kritičkih aspiracija

11.25 – 11.45 **Stipe Ćurković**

Jamesonova interpretacija prvog toma *Kapitala* – pokušaj simptomatskog čitanja

11.45 – 12.00 rasprava

12.00 – 12.30 stanka za kavu

Druga sesija (moderatorica: Petra Požgaj)

12.30 – 12.50 **Borislav Knežević**

Pojam, razdoblje, mapiranje, retorika: crtice o povijesnosti kritike
Fredrica Jamesona

12.50 – 13.10 **Tomislav Brlek**

Apsolutna modernost

13.10 – 13.30 **Dean Duda**

Jameson i Hall: Jedan (postmoderni) razgovor

13.30 – 13.50 **Sven Cvek**

Jameson u Kini

13.50 – 14.10 rasprava

14.10 – 14.40 stanka za kavu

Treća sesija (moderator: Zvonimir Glavaš)

14.40 – 15.00 **Zrinka Božić**

Formalistička projekcija i permanentna revolucija

15.00 – 15.20 **Andrea Milanko**

Jamesonovo čitanje romana u knjizi *Inventions of a Present* i
politika forme

15.20 – 15.40 **Ante Andabak**

Eksplozija zavisti u ostvarenoj utopiji

15.40 – 15.55 rasprava

15.55 – 16.10 zatvaranje skupa

SAŽETCI

PRVA SESIJA

Nadežda Čačinovič

ncacinov@m.ffzg.hr

Simboličko rješavanje proturječnosti

Pokušavajući sažeti sadržaj pola stoljeća citiranja Fredrica Jamesona, zaključila sam da je najvažnije ono davno, iz *Političkog nesvjesnoga*, gdje Jameson i sam citira Lévi-Straussov u analizu oslikanih lica pripadnika plemena Caduveo koji sjajnom simetrijom ostvaruju sklad koji im je u običnom životu nedostižan... Od tada do *Antinomies of Realism* a preko *Archeologies of the Future* zaokupljalo me to pitanje izmještanja i učinka takvog izmještanja.

Snježan Hasnaš

shasnas4@gmail.com

Periodizacija – hermeneutički ključ Jamesonovih kritičkih aspiracija

Fredric Jameson nikad nije bio sklon upotrebi koncepata problematizacije ili tematizacije zato što su ga oni uvijek podsjećali na nastojanja reificiranja kritičke, a posebno dijalektičke misli. Ona u njegovu djelu nikad nije imala alternative upravo zato što je bila najopćenitija misao svake alternative. Zapravo, dijalektika je za Jamesona na tragu utopijske misli, premda ne i utopija sama, i jezik potrage čije razumijevanje razvija putanju hermeneutike cjeline kritičkog.

Jedno od tih najvažnijih propitivanja bio je odnos posredovanja povijesti kao historizacije forma (kulture, ekonomije i drugih). Jameson te forme nije prepoznavao u klasičnom historiografskom ili historicističkom smislu već kroz niz složenih optika uopćavanja pitanja o odnosu povijesti i njezina historizirajućega posredovanja, od kojih je jedna od najznačajnija upravo periodizacija. I opet, daleko od historiografskog klasificiranja razdoblja ili historicističke teleologije historijskih forma, Jameson u periodizaciji pronalazi složeni hermeneutički ključ koji ga vodi, kao i uvijek u Jamesonovu djelu, više prema postavljanju problema nego prema iznalaženju rješenja. No, upravo postavljanje problema zadatak je i njegova ustrajna proširenja,

odnosno, moglo bi se reći da je rješenje Jamesonova postavljanja problema dokidanje rješenja kao odgovora na problem. Posljedica je sveopća i izrazito produktivna potraga za narativima i utopijskim mehanizmima kulturnih, historijskih i kritičkih forma koje se, nadopunjene kako dijalektičkim tako i marksističkim uvidima, proširuju izvan reificirajućih praksa discipliniranja zahtjevom da postanu epistemologija.

Pored oslanjanja na cjelinu Jamesonova djela, ovaj rad ima nakanu osvijetliti ta pitanja i uz pomoć Jamesonovih radova kao što su eseji „The Existence of Itay“ i „Periodizing the 60s“.

Stipe Ćurković

curkovicstipe@gmail.com

Jamesonova interpretacija prvog toma *Kapitala* – pokušaj simptomatskog čitanja

S objavljivanjem *Marksizma i forme* 1971. Jameson inicira zakašnjelu američku recepciju kanona „Zapadnog marksizma“. Od tada do nedavne smrti figurira kao najistaknutiji marksistički orijentirani autor u američkom književnoteorijskom kontekstu. Unatoč granično eklekticističkoj prijemčivosti za kasnije teorijske trendove do kraja će inzistirati na marksizmu kao eksplanatorno privilegiranom interpretacijskom okviru. Iako su elementi Marxova konceptualnog aparata u Jamesonovom radu sveprisutni, sustavnije čitanje Marxa objavit će tek četrdeset godina nakon *Marksizma i forme*, s knjigom *Representing Capital: A Reading of Volume One* iz 2011. Dugogodišnje čitatelje Jamesona neće iznenaditi da su mnoge teze u knjizi kontraintuitivne i ekstravagantne. U izlaganju ću istaknuti neke od problematičnijih i pokušati ih čitati onako kako sam Jameson često čita druge – s posebnim fokusom na kontradikcije, slijepe pjege, ono što je prešućeno. Dakle: simptomatsko čitanje. Cilj nije puka vježba iz marksološke pedanterije. Analiza osebjnosti Jamesonova pristupa *Kapitalu* trebala bi pomoći kritički osvijetliti i općenitije tendencije u Jamesonovom argumentacijskom stilu i metodi.

DRUGA SESIJA

Borislav Knežević

bknezevi@m.ffzg.hr

Pojam, razdoblje, mapiranje, retorika: crtice o povijesnosti kritike Fredrica Jamesona

Jedan od najznačajnijih američkih teoretičara kulture u posljednjih pedesetak godina, Fredric Jameson u svome je kritičkom opusu kreirao okvir za analizu suvremene kulture nadahnut potragom za razumijevanjem društvenog totaliteta, a istodobno obilježen djelomičnim, fragmentarnim, pa čak i pomalo figurativnim idejama o političnosti kritike. Posebice se u tom kontekstu ističu njegova rasprava o postmodernosti i kasnom kapitalizmu, te rasprava o singularnosti modernosti. Cilj je ovog kratkog komentara ukazati na status ključnih analitičkih pojmova u njegovoj kritici, kao i na svojevrsni retorički plašt koji valja uzeti u obzir pri razumijevanju uporabe tih pojmova. Jamesonov kritički instrumentarij i praksa oblikovani su dinamikom dvostruke analitičke ambicije. Naime, s jedne strane on je nastojao pozicionirati svoj kritički diskurs kao komentar o kulturnoj logici suvremenog društva, a posljedično i kao metakomentar o teorijskom diskursu kojega je to društvo proizvelo. S druge strane, nastojao je osmisлити kritičku poziciju koja bi jasno artikulirala obrise teorijskog odmak od plošnih modela suvremenog teorijskog razmišljanja i kulturne produkcije. Kako bismo mogli razmotriti povijesni kontekst ovakvog dvojakog nastojanja, važno je uputiti na pitanje mjesta Jamesonove kritike u američkom akademskom prostoru. Njegov teorijski habitus u značajnoj mjeri nije utemeljen na američkim kritičkim tradicijama, a istodobno je posvećen analizi ponajprije američke kulture kao paradigmatškog oblika kulturne logike kapitalizma u suvremenom svijetu. Stoga je potrebno njegova razmišljanja o pitanjima periodizacije (kulturne) povijesti, o konceptijskim pristupima pitanju moderniteta te o načinu razumijevanja sadašnjeg povijesnog trenutka promatrati i u okviru specifičnosti američkog akademskog prostora.

Tomislav Brlek

tbrlek@m.ffzg.hr

Apsolutna modernost

Izrijekom se u knjizi *A Singular Modernity* (2002) suprotstavljajući Rimbaudovom zahtjevu da se bude *apsolutno moderan*, Jameson piše kako se „ponešto od dezorijentacije postmoderne može nazrijeti u očajničkim pokušajima rekonstrukcije takvih operacija i otkrivanja inovacije u djelima koja su eksplicitno odbacila originalnost,” te, uvjeren kako „nam je bolje bez takvih mjerila,” određuje svoju poziciju kao „nastavak projekta ontologije sadašnjosti, uz napuštanje sterilnih pokušaja ponovnog iznalaženja diskursā modernosti,” time se, zapravo, zalažući za „ontologiziranje povijesti” što ga je Adorno kritizirao kod Heideggera, a koje „dopušta da se nesagledanoj povijesnoj moći pripíše moć bitka i time opravda podređivanje historijskoj situaciji kao da je pruža sam bitak.” Budući da tumačenje ljudske biti „iz njezine suvremene sazdanosti” ne može biti doli „sabotiranje njezine mogućnosti,” takvo je stajalište nedvojbeno reakcionarno, a činjenica da se naširoko naivno prihvaća kao progresivno porazna. Pišući kako se Lyotardova pozicija može opisati kao „modernizam kakvim su ga zamišljali njegovi izvorni ideolozi – neprestana i sve dinamičnija revolucija jezika, oblika i ukusa umjetnosti,” Jameson još u svom predgovoru američkom izdanju *Postmodernog stanja* ne samo da modernost uklapa u linearni hod povijesti, nego joj unaprijed onemogućuje da ostvari svoju temeljnu namjeru, da kritičkim svjedočenjem ospori hegemoniju povijesno-društvene perspektive i njoj svojstven mehanizam odredbene periodizacije. Da svaki takav pristup nužno počiva na retrospektivnim redukcijama pokazuje konstrukcija estetsko-političke opreke modernizam/postmodernizam homogeniziranjem i konsolidiranjem “reakcionarnog” modernizma kao nužnog preduvjeta uspostave “radikalnog” postmodernizma. Imperativ modernosti, naprotiv, nije slučajno apsolutan: svojim otporom svođenju na *bilo koje* povijesno stanje modernost neprestano istodobno spašava prošlost od zaborava i održava budućnost otvorenom.

Dean Duda

dduda@m.ffzg.hr

Jameson i Hall: Jedan (postmoderni) razgovor

U časopisu *Marxism Today* (rujan 1990) Stuart Hall i Fredric Jameson vode zanimljiv razgovor o nizu tema s obzirom na onodobne aktualne povijesne okolnosti, događaje i perspektive. Jedna od središnjih jest ona o postmoderni u Jamesonovoj interpretaciji. Koji su naglasci tog razgovora, što je s marksizmom i kulturom, i kako izgledaju stvari nakon više od tri desetljeća odmaka.

Sven Cvek

scvek@m.ffzg.hr

Jameson u Kini

Izlaganje će biti organizirano oko boravka Fredrica Jamesona u Kini 1985. godine te naknadne recepcije njegova djela u toj zemlji. Ovaj će nam događaj poslužiti kao početna točka ili perspektiva za razmatranje nekih aspekata Jamesonovoga teorijskoga rada i kineske post-socijalističke suvremenosti. Centralno mjesto u razmatranju tako postavljene problematike imat će Jamesonova teoretizacija postmodernizma, odnosno, u kineskom kontekstu, "kulturne logike postsocijalizma".

TREĆA SESIJA

Zrinka Božić

zrinka.bozic@m.ffzg.hr

Formalistička projekcija i permanentna revolucija

U kontekstu u kojemu su nakon poststrukturalizma poljem književne znanosti prevladale različite inačice historizma (i u trans-disciplinarno ruho zaodjenute tematske kritike) pa su se doajeni književne teorije s pravom zapitali gdje je nestalo *književno* u književnoj teoriji (Culler), a mnogi drugi počeli zagovarati povratak forme (Levine, Kornbluh, Loesberg) – *The Prison-House of Language* (1972), odnosno kritički pregled formalizma i strukturalizma Fredrica Jamesona, nezaobilazna je lektira svakome tko se pita o stanju discipline. Knjiga koja je puno više od običnog kritičkog pregleda u ruskim formalistima prepoznaje zagovornike permanentne umjetničke revolucije sadržane u samoj prirodi umjetničkih formi, a u konceptu *ostranenia* i početak književne teorije. Prvo su formalisti izolirali književni sustav, potom su definirali model odnosa unutar sinkronijskog sustava i na kraju vratili dijakroniju u analizu. Kao što Jamesona zanimaju učinci formalističke projekcije, valjalo bi pedeset godina kasnije razmotriti i učinke njegove kritičke intervencije.

Andrea Milanko

amilanko@m.ffzg.hr

Jamesonovo čitanje romana u knjizi *Inventions of a Present* i politika forme

U izlaganju ću se fokusirati na naslijeđe koje je Jameson ostavio u čitanju suvremenih romana, analizirat ću karakteristične čitateljske strategije i odnos prema formi romana te ih kontekstualizirati u okviru teorijskih pravaca iz kojih ih je Jameson preuzeo.

Ante Andabak

aandabak@m.ffzg.hr

Eksplוזija zavisti u ostvarenoj utopiji

Fredric Jameson često radi distinkciju između utopije kao razrađenog programa te predviđanja onog budućeg naspram utopije kao impulsa koji je već zakrabiljeno prisutan u svakodnevi, a potrebuje simptomatološka čitanja i detektivski rad da bi izašao na vidjelo. Takvo udvajanje imanentno je samoj srži utopije čija je temeljna dinamika, prema Jamesonu, dijalektika identiteta i razlike. Problem zavisti kod njega se pojavljuje u oba vida utopijskog mišljenja. Inspiriran Adornovim i Horkheimerovim shvaćanjem antisemitizma iz *Dijalektike prosvjetiteljstva*, gdje se je jedna tako eminentno destruktivna sila utopijski analizira kao instanca kulturne zavisti, Jameson u eseju „Reification and Utopia in Mass Culture“ iz 1979. pronalazi u mafijaškim filmovima utopijsku nostalgiju za porodicom kroz nesvjesnu kolektivnu zavist prema južnoeuropskim obiteljskim klanovima. Desetljećima kasnije u supstantivnom, konkretnom i nadasve hrabrom nacrtu *An American Utopia: Dual Power and the Universal Army* (2016) zavist se promeće u dominantni negativni afekt čija bi važnost i raširenost značajno porasla u zbiljski ostvarenoj utopiji. Raznorazni resantimani tako služe ne samo kao izvitopereni, ali nedvojbeni putokazi prema utopiji, nego i kao neki od glavnih kamena spoticanja s kojima će arhitekti i vinovnici odista emancipiranog društva uvijek morati računati. Jamesonovo inzistiranje na negativnostima koje bi perzistirale ili se čak i pogoršale u istinski boljem i pravednijem društvu sutrašnjice jedan je od njegovih ključnih, i svakako najoriginalnijih, priloga osnaživanju političke utopije i njenom odlučnom i jasnom diferenciranju od proste, i samo površinski sekularizirane soteriologije i eshatologije.